

GREGORIU SILAȘI

*HOGY VADÍTOTTUK EL MAGUNKTÓL
A ROMÁNOKAT?*

Pécskai barátomnak, az ottani Kálmány Lajos Közművelődési Egyesület elnökének a menyé, dr. Nagy Zabán Márta, a Magyar Tudományos Akadémiának a határon túli kutatók támogatására szolgáló Domus ösztöndíja keretében magyar egyetemen ír posztdoktori értekezést. Engem kértek meg témavezetőjéül. Dolgozatának első részletei hívták föl figyelmem a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem történetének tanulságos – szégyenletes – epizódjára.

Írt róla már az egyetem első korszakának jeles krónikása, történészprofesszora, Márki Sándor (1853–1925) is. Ő Kétegyházán született, tehát a mai Csonka-Magyarország területén, s nyilván ez is befolyásolta, amikor úgy döntött, hogy Trianon után elhagyja Kolozsvárt, ahol 1887-ben egyetemi magántanári képesítést szerzett, 1892-től pedig nyilvános rendes tanárként tanszéket vezetett. Szegeden 1921-től haláláig működött. Az egyetemi almanach (1996) a középkori történeti tanszék vezetőjének írja. 1922-ben adta ki a Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. *A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem története (1872–1922)* című könyvét, amelyen magát „az egyetemes történelem ny. r. tanára” titulussal ruházta föl.

Ebből, Szinnyei József nélkülözhetetlen lexikonának (*Magyar írók élete és munkái*) megfelelő címszavaiból és kolozsvári barátom, Dávid Gyula közvetítésével kapott román forrásokból tudhatjuk meg, hogy az 1872. november 10-én megnyílt kolozsvári egyetem, amely 1881-től

viselte a császár és király nevét, román nyelvi és irodalmi tanszéket is nyitott. Erre már az ünnepélyes megnyitó előtt, október 20-án nyilvános rendes tanárnak nevezték ki Szilasi Gergelyt. Márki *y*-nal, Szinnyei (és a korabeli helyi újságcikkek) *i*-vel írják, Márta – történetietlenül – román alakban, *Silaşinak*. Román lévén aligha viselhetett ipszilonos vezetéknévét, de a magyar igazgatásra és a korabeli gyakorlatra tekintettel csak román nyelvű közleményei alá írhatta nevét *Gregoriu Silaşinak*.

Szilasi Gergely a Szolnok-Doboka megyei Bethlenben (ma Beclean) született 1836. január 27-én. Vezetékneve magyar ősoket sejtet. Édesapja görög katolikus esperes volt, s ő is egyházi pályára lépett. Arcképe papi ruhában mutatja; valószínű, hogy egyetemi tanárként is az maradt. Elemi iskoláját szülőfalujában és Naszódon végezte, gimnáziumi tanulmányait a Mária Terézia idején létrehozott naszódi határőr-gimnáziumban kezdte, Désen folytatta, Kolozsvárt végezte. A román görög katolikusok érseki székhelyén, az Alsó-Fehér vármegyei Balázsfalván (ma Blaj), szerzett teológiai képzettséget. Tanulmányait. a bécsi Szent Borbála Szeminárium ösztöndíjasaként a bécsi egyetemen folytatta, és 1862-ben teológiai doktori oklevelet szerzett. Utána a Szent Borbála Szeminárium rektorhelyettese lett, 1865-ben – esperesi ranggal – igazgatója. Engel-Köllő Károly szerint Bécsben nemcsak a romanisztikában képezte magát, hanem behatóan foglalkozott mind az indogermán nyelvekkel, mind pedig a bibliai „szent nyelvekkel” (*A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959*. Bp. 1999. 130.)

Tehát a héberrel, göröggel, latinnal. Innen került 1872-ben a kolozsvári egyetemre a román tanszék vezetőjének. Egyeteme 1881-ben *díszdoktori címmel* tüntette ki!

Kezdeményezésére alakult a román diákegyesület, a Júlia Egylet, amelyet később is támogatott, irányított. Ő alapította a Bécsben megjelenő Sionul Românesc című egyházi és iskolai lapot (1865–1867, 1871–1872).

Akkoriban Kolozsvárt nem sok tudományos munka kellett az egyetemi tanársághoz. Szinnyei Szilasi kinevezése előtt mindössze egy munkáját említi, az is csak fordítás: „Wisemann Fabiolájának román fordítása. Bécs, 1862.” Kerestem lexikonokban, számítógépen, nem tudtam meg, mi ez tüzetesebben. Érdemi munkássága egyetemi tanársága idején bontakozott ki. Dávid Gyula szerint román közleményei a Transilvania, Sionul Românesc és Familia című folyóiratokban jelentek meg. A Szamosújvárt megjelenő Amicul Familiei című folyóiratban 1887/88-ban nyolc folytatásban nagyobb tanulmányt közölt a provençence-i irodalomról. Magyar nyelvű dolgozatai az Erdélyi Múzeumban (*A dáciai román nyelv régisége*, 1874; *A macedóniai román nyelvjárás*, 1875).

Önálló műve a háromkötetes *Renasterea limbei românești in vorbire și scriere*. (A román nyelv újjászületése beszédben és írásban.) (Kolozsvár–Szamosújvár, 1879–1885). 1879-ben Kolozsvárt jelent meg *Apologie* című műve. Alcíme szerint *Discursuri filologice și istorice maghare priivitoare la români* (Románokra vonatkozó magyar filológiai és történelmi tanulmányok). Szinnyei említi kéziratban levő

munkáját is: *A rumén irodalom története az újkorban* címmel. A *rumén* (megkülönböztetésül a *román* kortól, stílustól) Szinnyei munkájában a mai *románt* jelenti. Kéziratban maradt Homérosz-fordítása és Julius Cæsar *De bello Gallico* című történeti művének román átültetése.

Ismerte a magyar irodalmat is. Szenci Molnár Albert zoltárainak Viski János készítette román fordításáról a Transilvania 1875. évi 12. és következő számaiban, Csokonai *Békaegérharcáról* a Familia 1877. évi 9. számában tanulmányt írt. Az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapokban 1877-ben Petőfinek a *Reszket a bokor* című verse az ő fordításában jelent meg.

Egyetemi előadásaihoz kollégájának, a híres polihisztor Brassai Sámuelnek (1800–1897) *A művészeti alkotásról* című, kevésbé ismert művét használta föl. Dávid Gyula a román irodalmi lexikonból (1979) fordította le számomra: „A népköltészetet úgy tekintette, mint ősi forrását a nemzet leghitelesebb íratlan történetének. Nyelvművelőként azt vallotta, hogy a nyelvet a népnyelvből kiindulva és nem a tudósok kínálta mesterséges nyelvfejlődéssel kell fejleszteni. Folklorisztikai munkásságában a népköltészetet a román nyelv latin eredetének bizonyítására és nemzeti jogai melletti érvként használta.” Ha magyar lett volna, ugyanilyen joggal tehetett volna. Románként sem tagadhatjuk meg ezt a jogát.

Tanítványa volt Kolozsvárt két kiváló erdélyi román költő: a szilágysági Petre Dulfu (1852–1953) és a Beszterce-Naszód megyei George Coşbuc (1866–1918).

Márki Sándor említett egyetemtörténetében az évente változó rektorok rendjében haladva érkezett el 1884-ig, amikor beszámolt a botrányos esetről. Azt írta: „Nemzeti izgalmak az egyetem csöndes munkásságát először csak ez évben zavarták meg” (47). Május 14-én néhányan magyar hallgatók „zajosan tüntettek” a Júlia Egylet ellen. Magyarellenességgel vádolták, föloszlatását követelték, vagy legalább alapszabályainak módosítását. Márta dolgozatában a kolozsvári napilapokból és az általa fölkutattott levéltári dokumentumokból Márkinál részletesebben ismerjük meg a történeteket.

Elképzелhető, sőt valószínű, hogy a Júlia Egylet némely tagjai nem elégedtek meg saját nyelvük, kultúrájuk ápolásának lehetőségével, hanem uszítottak a magyarság ellen, s ezeket meg kellett fegyelmezni. Kivált, hogy a Júlia Egylet ekkor a híres-hírhedt 1848. május 15-i balázsfalvi gyűlés évfordulójának megünneplésére készült. Erre válaszul a magyar hallgatók 17-én román újságokat égettek el.

Már ez az égetés is hozzánk méltatlan, káros volt. 14-én este magyar diákok (Mártától tudom, hogy számukat a helyi lapok több százra becsülték) Szilasi professzor háza előtt tüntettek ellene, magyarellenességgel vádolva őt. „De ő nem tartván tanácsosnak, nem jelent meg ablakában.” Másnap Szilasi professzor előadására is benyomultak.

A fő vád az volt ellene, hogy román nyelven tartja előadásait! Józan ésszel elképzelhetetlen vád: a román tanészék vezetője a román nyelvről és irodalomról román nyelven beszél! Nevetséges, de inkább tragikomikus.

A megfélemlített Szilasi Gergely mentegetőzött: *tagadta, ami természetes lett volna, hogy előadásait románul tartja!* A bölcsészeti kar ülésén annyit ismert el, hogy a csak románul tudó hallgatói kedvéért, „kik magyarul nagyon keveset tudnak, egyet-mást románul is megmagyarázott, de előadásait akkor is magyarul tartotta.” És ezt a nyilatkozatot a kolozsvári egyetem bölcsészeti kara „megnyugodván” tudomásul vette. Ahelyett, hogy kiálltak volna tanártársuk mellett, és őt nyugtatták volna meg: *nyugodtan* tartsa románul román nyelvi és irodalmi előadásait, mert ez a természetes, ez a logikus.

Szilasi Gergely az őt vádoló diákok előtt hiába éltette Magyarországot. Szilasi Gergelytől, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen a román nyelv és irodalom első nyilvános rendes tanáráról Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1884. július 17-én megvonta előadási jogát, a *venia legendit*, szolgálatától fölfüggesztette, kényszerszabadságra küldte, majd a bürokratikus nyugdíjazási eljárás után, két év múlva, 1886. június 30-án nyugállományba helyezte.

A joggal vérig sértett professzor 1897. január 17-én a Beszterce–Naszód megyei Naszódon hunyt el.

Az akkori rektor, a római jog professzora, Farkas Lajos (Bonchida, 1842–Kolozsvár, 1921) nem feledkezett el róla: „Egy eléggé nem sajnálható politikai izgalom – írta nekrológjában – élete legerőteljesebb szakában sodorta le tudós tagtársunkat a tudomány egyenes útjáról, s megbénította azt a lendületes erőt, mely a tudós egzisztenciát

emelkedő mozgásban megtartani s a tiszteletreméltó fáradságos munkával gyűjtött értelmi kincset az eljött időben igazán gyümölcsözővé tenni szokta.”

E kissé jogásziai nyakatekert elismerő mondatokat Márki Sándor idézte. Csekély elégtételül a magyarsághoz hű, mégsem becsült román tudósnek.

Kolozsvárt, a Görögtemplom utca elején levő hajdani lakóházán (Str. Bisericii Ortodoxe 5.) emléktábla, szülőfalujában a helyi általános iskola őrzi nevét. Nekünk, magyaroknak, az utókornak pedig – bármi későn – kötelességünk elégtételt szolgáltatni emlékének.

(Itt először.)